

Kamu Harcamaları ve Ekonomik Krizler: Peacock ve Wiseman Sıçrama Tezi Çerçevesinde Türkiye Örneği*

Ufuk Serdar AKALIN**
İclal ÜNÜVAR***

ÖZ

24 Ocak 1980 kararları ile birlikte Türkiye ekonomisinde para piyasaları, mal piyasaları ve dış ekonomik ilişkilerde köklü değişimler yaşanmıştır. Yaşanan köklü değişimler kamu sektöründe de hissedilmiştir. Bu anlamda bir maliye politikası aracı olan kamu harcamalarında meydana gelen değişimlerin incelenmesi önem arz etmektedir. Yapısal değişimlerin yanı sıra, özellikle 1990 yılı sonrasında Türkiye ekonomisinin karşı karşıya kaldığı krizler birçok ekonomik dengede olduğu gibi kamu harcamalarının düzeyinin değişmesi üzerinde de etkili olmuştur. Kamu harcamalarının değişimi ile ilgili olarak literatürde ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yönü ve kamu harcamalarının artışını değerlendiren birçok çalışma yer almaktadır. Örneğin Wagner Kanunu kamu harcamalarının sürekli artacağını öne sürmektedir. Peacock ve Wiseman ise kamu harcamalarında gerçekleşen artışın olağanüstü durumlarda sıçrama göstereceği ve olağanüstü durum geçtikten sonra kamu harcamaları düzeyinin eski seviyesine dönmeyeceği üzerinde durmaktadır. Harcama düzeyinin olağanüstü koşul ortadan kalktıktan sonra eski düzeyine dönmemesi vergi mükelleflerinin olağanüstü durumlarda ortaya çıkan vergi artışını makul görmesine dayanmaktadır. Söz konusu sıçrama etkisi farklı ülkeler ve ülke gruplarını ele alarak, farklı yöntemler kullanılarak incelenmiştir. Sıçrama tezini destekler nitelikteki çalışmaların yanı sıra eleştirel nitelikteki çalışmalar da literatürde yer almaktadır.

Bu anlamda çalışmamız Türkiye ekonomisi açısından 1981-2015 dönemini ele alarak söz konusu sıçrama tezini test etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla yıllar itibarıyla reel kamu harcamalarının, reel Gayri Safı Yurtiçi Hasıla'ya oranlanmasıyla elde edilen zaman serisine Perron (1997) birim kök testleri ve Bai ve Perron (1998, 2003a) tarafından geliştirilen çoklu yapısal kırılma testleri uygulanmıştır. Yapısal kırılma testleri sonucunda söz konusu zaman serisinde 1993, 1999 ve 2004 yılları olmak üzere üç yapısal kırılma dönemi tespit edilmiştir. Söz konusu kırılma dönemlerinden ikisi; Türkiye ekonomisinde yaşanan iki ekonomik kriz olan 1994 ve 2000 krizi öncesinde gerçekleşmiştir. Ayrıca ikinci kırılma dönemi olan 1999 yılı toplumsal anlamda yaşanan büyük bir afet olan Marmara depremine denk gelmektedir. 1993 ve 1999 kırılma yılları kendilerinden önceki döneme göre kamu harcamalarının reel düzeyinde artış yaşandığını göstermektedir. 2004 kırılma yılı sonrasındaki dönemde ise kendinden önceki döneme göre kamu harcamalarının reel düzeyinde azalma gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Harcamaları, Peacock Wiseman Sıçrama Tezi, Bai Perron Çoklu Yapısal Kırılma Testi.

Public Expenditure and Economic Crisis: The Case of Turkey in the Framework of Peacock and Wiseman Displacement Hypothesis

ABSTRACT

The Turkish economy has undergone radical changes in the area of financial markets, commodity markets and foreign economic relations after the decisions of 24th January 1980. The radical changes have been felt in the public sector. In this sense, it is important to examine the changes in public expenditures, which is a fiscal policy instrument. As well as structural changes, particularly in crises faced by Turkey's economy after 1990 has been effective on a change in the level of public expenditure, as in many economic balance. There are many studies evaluating the direction of the relationship between economic growth and the increase in public expenditures in the literature regarding the change of public expenditures. For example, Wagner's Law suggests that public expenditures will increase continuously. Peacock and Wiseman, on the other hand, emphasize that the increase in public expenditures will jump in extraordinary situations and that the level of public expenditures will not revert to the old level after the case has passed. The fact that the level of expenditure does not return to its original level after the elimination of the extraordinary condition is based on the fact that taxpayers see the tax increase that occurs in extraordinary situations as reasonable. The displacement effect was examined by using different methods by considering different countries and groups of countries. Critical studies are included in the literature, as well as studies supporting the displacement effect.

In this sense, our study aims to test the displacement effect by taking the 1981-2015 period in terms of Turkey's economy. For this purpose, Perron (1997) unit root tests and multiple structural break tests developed by Bai and Perron (1998, 2003a) were applied to the time series obtained by the ratio of Real Public Expenditures to Real Gross Domestic Product by years. As a result

* Bu çalışma Ufuk Serdar AKALIN'ın "Kamu Harcamaları ve Ekonomik Krizler: Peacock ve Wiseman Sıçrama Tezi Çerçevesinde Türkiye Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017) türetilmiştir.

** Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, orcid no: 0000-0002-0590-8419, userdarakalin@kmu.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, orcid no: 0000-0002-5541-7925, icogurcu@kmu.edu.tr

Makalenin Gönderim Tarihi: 29.01.2020; Makalenin Kabul Tarihi: 01.03.2020

of the structural break tests, three structural break periods were determined in the time series as 1993, 1999 and 2004. Two of these structural break periods; corresponds to two economic crisis which were happened in the 1994 and 2000. In addition, the second breaking period, coincided with the Marmara earthquake, which is a major social catastrophe. The structural break years 1993 and 1999 show that the level of public expenditures has increased compared to the previous period. In the period following the 2004 structural break year, real expenditures of public expenditures decreased compared to the previous period.

Keywords: Public Expenditures, Peacock-Wiseman Displacement Hypothesis, Bai Perron Multiple Structural Break Tests.

1.Giriş

Ekonomik literatür göz önünde bulundurulduğunda devletin ekonomik sistem içerisinde varlığı ve ağırlığı uzun süren tartışmaları beraberinde getirmiştir. Klasik görüş çerçevesinde devletin ekonomi içinde faal olarak bulunmasının var olan ekonomik dengeyi başka bir noktaya taşıyacağı üzerinde durulurken sosyalist öğretiyi komünizme geçiş aşamasında devletin ekonomik düzende var olan yegâne aktör olmasını ön plana çıkarmaktadır. Karma ekonomik sistem ise özel sektörün varlığının yanı sıra kamu sektörünün de ekonomide önemli bir unsur olduğunu öne çıkarmaktadır. Kamu sektörü günümüz ekonomilerinde milli gelir oluşumları göz önünde bulundurulduğunda önemli bir yere sahip olması açısından kamusal anlamda gerçekleştirilen harcamalar da önem arz etmektedir. Bu bağlamda kamu harcamalarında meydana gelen artışlar Adolph Wagner tarafından ele alındığı haliyle sürekli olarak artan bir yapı olarak kanunlaştırılmıştır. Wagner kanununu takip eden çalışmalar bu artışın nedenleri ve seyri üzerinde durmaktadır. Genel olarak kamu harcamaları artışlarının arka planında ekonomik ve bürokratik dinamiklerin saklı olduğu üzerinde durulmaktadır. Peacock-Wiseman ise kamu harcamalarının olağanüstü dinamiklerden kaynaklanan vergi gelirleri artışının bir müddet sonra toplum tarafından benimsenmesi neticesinde geliri artan kamu idaresinin harcamaları da arttıracaklarını öne sürmektedir. Yeni ve bir önceki döneme göre daha yüksek düzeyde bir kamu harcaması düzeyine geçildiğini savunan bu görüş Peacock-Wiseman sıçrama tezi olarak adlandırılmaktadır. Peacock-Wiseman sıçrama tezinin ana dayanak noktası gerçekleşecek olağanüstü durumu işaret etmektedir. Bu anlamda ekonomik ve siyasal düzeyde gerçekleşen krizler olağanüstü durum olarak ele alınabilecektir. Ekonomik krizler reel piyasa ve/veya finansal piyasada meydana gelebilecek sürekli dalgalanmalar neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu dalgalanmalar ise denge noktasından sürekli sapmaları işaret etmektedir. Geleneksel teoriler ortaya konduğu dönemi takip eden dönemlerde meydana gelen krizleri açıklamakta çoğu zaman yetersiz kalmaktadır.

Bu çalışmanın amacı kamu harcamaları artışını Peacock-Wiseman sıçrama tezi kapsamında analiz etmeye çalışmaktır. Bu bağlamda birinci bölümde teorik çerçeve verilmekte, ikinci bölümde literatür araştırması açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde ise ekonometrik modellerin tanımını ve Türkiye ekonomisi açısından kullanılan zaman serilerinin söz konusu süreç içerisinde gerçekleşen yapısal kırılma dönemlerinin tespit edildiği uygulama yer almaktadır.

2. Teorik Çerçeve

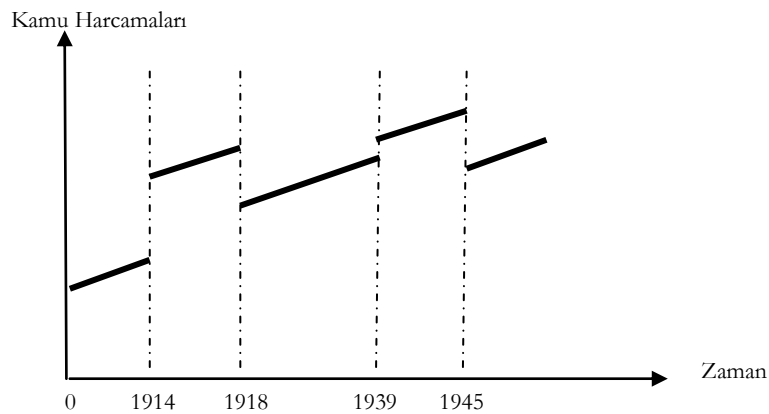
Devlet, devamlılığını sağlamak, toplumsal bazı ihtiyaçları karşılamak ve düzenleyici rolünü yerine getirmek için ekonomik sistem içinde harcama yapan bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet eliyle yapılan bu harcamalar ise devlet gideri veya kamu harcamaları olarak adlandırılmaktadır. Kamu harcamaları miktar ve çeşit yönünden sürekli artma eğilimindedir. Kamu harcamalarındaki bu sürekli artış ve devletin ekonomik sistem içerisinde varlığı ve ağırlığı uzun süren tartışmaları beraberinde getirmektedir.

Devlet faaliyetlerinin sürekli arttığı düşüncesini taşıyan teorilerin aksine, bunun olağanüstü zamanlarda arttığını benimseyen teorilerde bulunmaktadır. Kamu harcamaları “normal” dönemlerde ılımlı bir şekilde artmakta iken ekonomik, siyasi ve sosyal sisteme yönelik bazı şoklar (savaş, darbe, iç ve dış çalkantılar vb.) daha yüksek kamu harcamasına ve dolayısıyla yeni finansman yöntemlerine ihtiyaç duyulmasına neden olabilmektedir. Bununla birlikte ekonomik, siyasi ve sosyal sistemde meydana gelen şokların etkisi kaybolduktan sonra bile “durgunluk” nedeniyle kamu harcamalarının bu yüksek seviyeleri devam etmekte olup (Rosen, 1995; 143) Peacock-Wiseman (1967) bu olaya “sıçrama/yer değiştirme tezi” (displacement thesis) adını vermişlerdir. Peacock ve Wiseman’a göre toplumsal karışıklıkların etkisinin Wagner yasasında ihmal edilmesi ciddi bir eksikliklerdir. Örneğin 20. yüzyılda savaşlar önemli bir kamu harcaması olduğundan, savaşları ve bunlarla bağlantılı harcamaları göz ardı eden kamu sektörü büyümesi teorisi çok önemli bir faktörü terk etmiş olmaktadır (Kutbay ve Gerede, 2019; 1980).

Peacock-Wiseman ise kamu harcamalarının olağanüstü dinamiklerden kaynaklanan vergi gelirleri artışının bir müddet sonra toplum tarafından benimsenmesi neticesinde geliri artan kamu idaresinin harcamaları da arttıracığını öne sürmektedir. Yeni ve bir önceki döneme göre daha yüksek düzeyde bir kamu harcaması düzeyine geçildiğini savunan bu görüş Peacock-Wiseman sıçrama tezi olarak adlandırılmaktadır. Peacock-Wiseman sıçrama tezinin ana dayanak noktası gerçekleşecek olağanüstü durumu işaret etmektedir. Bu anlamda ekonomik ve siyasal düzeyde gerçekleşen krizler olağanüstü durum olarak ele alınabilecektir. Ekonomik krizler reel piyasa ve/veya finansal piyasada meydana gelebilecek sürekli dalgalanmalar neticesinde ortaya çıkmaktadır. Peacock ve Wiseman (1961) devletlerin harcama yapmaya istekli olduğu ve vatandaşların ise daha yüksek vergiler ödemeye gönülsüz olacağı önermeleri çerçevesinde 1890-1960 yılları arasında İngiliz kamu harcamalarını İngiliz tarihini göz önünde bulundurarak incelemişlerdir. Kamu harcamaları ve kamu gelirleri arasında bir organik bağ bulunduğu ve bu organik ilişkinin politik, ekonomik ve soysal buhran dönemlerinde kamu harcamalarının ve vergi hâsılatının sıçramalı olarak yükseliş eğiliminde olacağı görüşü Peacock ve Wiseman'ın tezinin "Sıçrama Tezi" olarak adlandırılmasına neden olmuştur (Nadaroğlu, 1996; 145).

Peacock-Wiseman kamu harcamalarındaki artış eğiliminin (1890-1955 yılları kapsamında İngiltere için bir analiz yapmışlardır) nedenlerini, Wagner'in savunduğu devlet faaliyetlerinin artmasından daha farklı nedenlerle açıklamışlardır. Peacock ve Wiseman'a göre savaş ve depresyon gibi dönemlerinde kamu harcamaları artarken, siyasal iktidarlar artan kamu harcamalarını karşılayabilmek için, vergi yükünü artırmaktadır (Musgrave and Musgrave, 1976; 7).

Olağan dışı koşullar nedeniyle Peacock ve Wiseman tarafından "değerlendirme etkisi" olarak adlandırılan etki sonucu halk yeni ihtiyaçlarını fark etmesi dolayısıyla daha fazla kamu harcaması arzusuyla daha yüksek vergi yüküne katlanacak seviyede olacak ve olağan dışı koşul geçtikten sonra vergiler ve kamu harcamaları eski seviyesine düşmeyecektir (Akbulut, 1993; 247). Çünkü toplumsal çalkantılar (savaşlar, darbeler ve benzeri bunalımlar); devletin toplumun daha önce önemsenmemiş çeşitli sorunlarıyla ilgilenilmesi sonucunu doğurabilir ve refah devleti sağlanması amacıyla sosyal reformlara girişilmesine neden olabilir (Sandfor, 1992; 32). Bir başka ifadeyle Peacock ve Wiseman'ın yaklaşımı savaş gibi toplumsal dengeleri değiştirecek olaylar neticesinde halkın katlanabileceği vergi yükünün, kamusal harcama ihtiyaçlarının artması nedeniyle yükselmektedir. Halkta oluşan yeni farkındalık düzeyi nedeniyle bir daha eski seviyesine gerilemeyeceğinden hareketle kamu otoritesinin harcama güdüsü göz önünde bulundurulduğunda kamu harcamalarının savaş ve benzeri durumlarda artacağı, tekrar dengenin sağlandığı savaş sonrası dönemde de harcama seviyesi ve vergi yükünün eski seviyesine dönmeyeceğini ifade etmektedir. Şekil-1'de I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı yılları arasındaki kamu harcamalarındaki artış görülmektedir.

Şekil 1: İki Savaş Dönemi Arası Kamu Harcamaları

Kaynak: Edizdoğan, vd. 2011: 61.

Şekil-1’de de görüldüğü üzere I. Dünya Savaşı ile birlikte kamu harcamalarında bir sıçrama meydana gelmekte, savaş sonrası dönemde kamu harcamalarının düşmesine karşın, bu seviye yine de savaş öncesi dönemden daha yüksek seviye de gerçekleşmektedir. II. Dünya Savaşı’nın başladığı 1939 yılında kamu harcamalarında yine bir sıçrama görülmekte, II. Dünya Savaşı’nın bitmesi ile birlikte harcama düzeyinin gerilemesine rağmen bu seviye yine de savaş öncesi kamu harcama düzeyinin üzerinde oluşmaktadır.

3. Literatür

Kamu harcamalarının ekonomik yapı içerisindeki varlığı 20. Yüzyılın ortalarından itibaren önemli bir akademik araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde sıçrama tezi çerçevesinde literatürde yer alan çalışmalar Peacock-Wiseman tezini destekleyen çalışmalar, söz konusu teze eleştirel yaklaşan çalışmalar ve Türkiye özelinde yapılan çalışmalar olarak ele alınmaktadır.

Peacock ve Wiseman (1961) devletlerin harcama yapmaya istekli olduğu ve vatandaşların ise daha yüksek vergiler ödemeye gönülsüz olacağı önermeleri çerçevesinde 1890-1960 yılları arasında Birleşik Krallık kamu harcamaları artışını analiz etmiş ve bu dönem içerisinde gerçekleşen I. ve II. Dünya Savaşı dönemlerinde kamu harcamalarının sıçramalı olarak arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Gupta (1967) kamu harcamaları artışını sıçrama tezi çerçevesinde örnekleme Amerika Birleşik Devletleri’nin yanı sıra, Birleşik Krallık, Kanada, Almanya ve İsveç’i dahil ederek incelemiştir. Söz konusu ülkeler özelinde I. ve II. Dünya Savaşlarının yanı sıra 1929 yılında gerçekleşen Büyük Buhran’ın da toplumsal bir çalkantı dönemi olarak kamu harcamaları artışında bir sıçrama yarattığını ortaya koymuştur. Bu anlamda Gupta (1967) çalışmanın ana amacına uygun olarak ekonomik kriz dönemleri ile ilgili bulguya ulaşan ilk çalışma olarak öne çıkmaktadır. Goffman ve Mahar (1971) kamu harcamalarının sıçramalı artışı tezi çerçevesinde incelenen ülkelerin demokrasi ve kalkınmışlık seviyelerindeki farklılığın sonuçlar üzerinde değişiklik gösterebileceği fikrinden hareketle örnekleme dahil edilen ülkeleri gelir düzeyi görece Gupta (1967) çalışmasından düşük olan ülkeleri incelemiştir. Çalışmaları çerçevesinde ele aldıkları altı Karayip ülkesinin incelemesi neticesinde teorinin temelini oluşturan arzulan harcama düzeyi ve katlanılabilir vergi düzeyi olgularının demokratik yönetime sahip ülkeler için geçerli olacağı, örnek ülkeleri açısından kamu harcamaları artışının ihtilâl benzeri motivasyonlarla artacağını öne sürmüşlerdir. Henrekson (1990) Birleşik Krallık ve İsveç örnekleri açısından kamu harcamaları davranışlarını zaman serisi üzerinde yoğunlaşarak açıklamıştır. İki ülke açısından 1922-1987 arasında kamu harcamaları gayri safi yurtiçi hâsıla ve fiyat verilerini kullanarak oluşturduğu yeni modelin sonucunda Birleşik Krallık ve İsveç’in II. Dünya Savaşı sırasında tutumlarının farklı olmasına karşın savaşın etkilerinin büyük oranda benzerlik gösterdiği sonucunu bulmuştur. Henry ve Olekalns (2010) Peacock-Wiseman sıçrama tezini 1836 ve 1995 yılları arasında Birleşik Krallık kamu harcamalarının zamansal olarak artışını veri üretme sürecini de göz önünde bulundurarak Bai Perron (BP) testleri yardımıyla değerlendirmişlerdir. Çoklu yapısal kırılma testi sonucunda kamu harcaması verilerinin Peacock-Wiseman’ın belirttiği 1915 ve 1941 savaş yıllarının yanı sıra 1870 ve 1965 yıllarında da kırılmalar bulmuşlardır. 1870 ve 1965 yıllarında gerçekleşen kırılmalar sosyal değişimlere dayanmamakla birlikte Peacock-Wiseman sıçrama tezini reddetmek için yeterli olmamaktadır. Çalışmamızda yöntem olarak Henry ve Olekalns (2010) çalışmasında da kullanılan Bai Perron çoklu yapısal kırılma testleri kullanılmıştır. Efobi ve Osabuohien (2012) Nijerya için 1961-2009 yılları arasında kamu harcamalarının büyüme, siyasi istikrarsızlık ve harcamaların merkezileşmesi ile ilişkisini içeren model ile VAR analizi kullanarak tahmin etmiştir. Bulgular sonucunda Nijerya kamu harcamaları açısından siyasi istikrarsızlık ve harcamaların merkezileşmesinin etkisinin büyümenin etkisinden daha fazla olarak gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum Leviathan teorisi ve Peacock-Wiseman sıçrama tezinin Nijerya’da gerçekleştirilen kamu harcamalarını açıklamakta Wagner Kanunu’ndan daha etkili olduğunu göstermektedir.

Peacock-Wiseman tezini eleştirel çalışmalar incelendiğinde; Bird (1972) çalışmasında savaş dönemlerinde sivil ve savunma harcamaları arasında bir tercih değişimi gerçekleşeceği ve savaş sonrası döneminde bu değişimin yönünün bu defa savunma harcamalarından sivil harcamalara yönelik olacağı üzerinde durmuştur. Ayrıca kamu harcamalarının soğuk savaş dönemlerinde de artış eğiliminde olacağını bunun süper güç olarak nitelendirilen ülkelerin yanı sıra süper güç olarak adlandırılmayan Kanada benzeri ülkelerde de görüleceğini belirtmiştir. Bir başka eleştirel çalışma ise Nagarjan (1979) tarafından büyük ölçekli toplumsal çalkantıların yanı sıra küresel olmayan toplumsal olayların da kamu harcamalarının

sıçramalı olarak arttıracağı görüşünü ileri sürmektedir. Söz konusu çalışma 1962 krizini göz önünde bulundurarak Hindistan merkezi kamu harcamalarını kullanarak ampirik olarak test etmiştir. Bu test sonucunda daha küçük ölçekte yaşanacak sosyal çalkantıların da sıçrama etkisi doğuracağı sonucuna ulaşmıştır. Kullanılan veriler açısından getirilen bir eleştiri ise R.A. Musgrave ve P.B. Musgrave (1989) tarafından Wagner yasasının geçerliğini ve nasıl ifade edilmesi gerektiği eleştirisinden hareketle; kamu harcamalarını sadece dolar düzeyinde artışlar üzerinden ifade etmenin yetersiz olduğu üzerine fikir belirtmişlerdir. Bu anlamda söz konusu çalışma ele alınan verilerin düzey değerlerinden ziyade GSMH'ya oranlanması sonucunda oluşan artışın sınırlı olacağını belirtmektedir. 1890-1987 yılları arasında ABD'de kamu harcamaları ile birlikte fiyatlar genel düzeyi, nüfus ve GSMH artışları da gerçekleşmiş ve bunlar göz önünde bulundurulduğunda dolar düzeyinde kamu harcamaları 90 yıla yakın süreçte 2000 kattan fazla artmış, fakat kamu harcamalarının GSMH'ye oranı göz önüne alındığında 5,83 kat artış sağlandığı gözlemlenmiştir. Musgrave açısından kamu harcamaları üzerinde etkili olan bir başka unsur ise ülkelerin kalkınmışlık seviyeleri olmaktadır. Kalkınmanın farklı aşamalarında olan ülkelerde kamu harcamaları artışları farklılık gösterebilmekte ve böylelikle bütün ülkeler için genel geçer bir kamu harcamaları artışı ifadesinin yetersiz ve eksik kalacağını savunmuştur. Bu anlamda çalışmamızda R.A. Musgrave ve P.B. Musgrave (1989) belirtildiği şekliyle kamu harcamaları verileri düzey değerlerinden ziyade GSYİH verilerine oranlanarak kullanılmıştır.

Türkiye ekonomisi özelinde Peacock-Wiseman sıçrama tezini ele alan çalışmalar incelendiğinde; Akbulut (1993) tarafından Türkiye'de 1972 ve 1980 darbe dönemleri için kamu harcamalarının sıçramalı artış tezi 1963-1990 yılları arasında kamu harcamaları ve GSMH verilerini kullanarak test edilmiştir. Zaman serileri toplumsal çalkantı dönemleri dikkate alınarak alt dönemlere ayrılarak ayrı ayrı regresyon tahminleri oluşturulmasının yanı sıra kukla değişkenli regresyon modeli de tahmin edilerek test edilmiş ve Peacock-Wiseman sıçrama tezini destekler nitelikte sonuçlar bulunmuştur. Şanlısoy ve Sunal (2016) ise 1980-2010 döneminde Türkiye kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisini, Peacock-Wiseman, Goffman-Mahar, Gupta Michas, Mann ve Payne-Ewing modelleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Birim kök testi, nedensellik ve eşbütünlük testleri sonucunda sadece Peacock-Wiseman modeli kullanıldığında bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Eşbütünlük testleri neticesinde Wagner Kanunu'nun geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kutbay ve Gere (2019) çalışmalarında darbe dönemlerinde kamu harcamalarının sıçramalı artış tezini darbe dönemlerini göz önünde bulundurarak Türkiye ekonomisi için 1924-2016 döneminde incelemiştir. Kapetonis birim kök testleri sonucunda 1947, 1961, 1975, 1984 ve 1997 yılları olmak üzere 5 adet kırılma dönemi tespit etmişlerdir.

Peacock ve Wiseman (1961), Gupta (1967), Henrekson (1990), Henry ve Olekalns (2010), Efobi ve Osabuohien (2012), Akbulut (1993), Şanlısoy ve Sunal (2016) yaptıkları çalışmalar Peacock-Wiseman tezini destekler niteliktedir. Şanlısoy ve Sunal (2016) eşbütünlük testleri neticesinde Wagner Kanunu'nun geçerli olduğu Bird (1972), Nagarjan (1979), R.A. Musgrave ve P.B. Musgrave (1989) tarafından yapılan çalışmalar Peacock-Wiseman tezini eleştirmektedir.

Bu çalışmada kamu harcamalarının 1981-2015 yılları arasında seyrinin ne yönde değiştiğinin ve bu değişimlerin kriz dönemleriyle ilişkisinin tespiti amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda kamu harcamalarında meydana gelen değişimler Peacock-Wiseman sıçrama tezi çerçevesinde yapısal kırılma testleri kullanılarak tespit edilmeye çalışılacaktır. Çalışmamızda yöntem olarak Henry ve Olekalns (2010) çalışmasında da kullanılan Bai Perron çoklu yapısal kırılma testleri ve R.A. Musgrave ve P.B. Musgrave (1989) belirtildiği şekliyle kamu harcamaları verileri düzey değerlerinden ziyade GSYİH verilerine oranlanarak kullanılmıştır.

4. Veri Seti ve Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde uygulanan analiz yöntemleri ve model spesifikasyonları üzerinde durulacaktır.

4.1. Veri Seti

Çalışmada kullanılan 1981-2015 yılına ait Kamu Harcamaları verileri ve GSYİH verileri Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) internet sitesinde yer alan Elektronik Veri Dağıtım Sistemi üzerinden elde edilmiştir. Cari veriler yıllar itibarıyla enflasyon oranları kullanılarak reel verilere

dönüştürülmüştür. Kamu harcamalarının ham reel düzeyleri yerine kamu harcaması serisi GSYİH serisine bölümü şeklinde kullanılmış ve logaritmik dönüşümleri gerçekleştirilmiştir. Bunun nedeni ham verilerdeki değişimin görünüşte bir artış göstermesine karşın gerçekte artışın ne olduğunu gizlemesidir. Gerçek anlamda Kamu Harcaması artışının ortaya konulması açısından GSYİH'ya oranındaki değişim incelenmektedir.

4.2. Yöntem

Birim kök testleri zaman serisi analizlerinde serilerin durağanlığının sınanması üzerine geliştirilmiş testler olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda birim kök yazının gelişimi kendinden önce gelen testlerin eleştirisi ve eksiklerinin giderilmesi yönünden ele alınarak gelişmektedir. Çalışmanın devam eden kısmında birim kök testlerinde oluşturulan modeller çalışmanın ana amacıyla örtüşen şekilde yapısal kırılmayı dikkate alan birim kök testleri olarak ele alınacaktır.

4.2.1. Yapısal Kırılmayı Dikkate Alan Birim Kök Testleri

Yapısal kırılmayı dikkate alan birim kök testlerinde zaman serisinin durağan olmamasını doğuran nedenlerden biri olan yapısal kırılma durumu dikkate alınmaktadır. Birim kök testlerinde yapısal kırılmanın varlığını dışsal olarak ele alan testler ve yapısal kırılmanın içsel olarak belirlendiği testler olarak ikili bir ayırım çerçevesinde incelenirken, çalışmanın bu bölümünde uygulanan testler olan Perron (1997) ve Bai-Perron çoklu yapısal kırılma testleri üzerinde durulacaktır.

Perron (1997) Testi

Perron (1997) birim kök testi, Perron (1989) birim kök testinin eksiklikleri göz önünde bulundurularak yeniden ele alınmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bir önceki çalışmada önceden bilindiği varsayılan kırılma dönemi Perron (1997) çalışmasında içsel olarak belirlenmiştir. Üç modelin ele alındığı çalışmada A modeli Inovation Outliner Model, B modeli Additive Outliner Model olarak adlandırılmıştır. A modeli sabitte meydana gelen kırılmaları dikkate alan testlerinin kullanılarak en az bir kırılmanın varlığının bulunması sonucunda diğer testlerin kullanımı yoluyla kırılma sayısının belirlenmesinin üzerinde durmuştur.

2.3. Bulgular ve Tartışma

Dönem itibarıyla yapısal kırılmanın var olma ihtimalinin yüksekliği nedeniyle yapısal kırılmayı dikkate alan testlerden olan Perron (1997) birim kök testleri uygulanmıştır.

Perron (1997) çalışmasında sabitteki kırılmayı içeren AO, eğimdeki kırılmayı içeren IO (1) ve sabit ve eğim kırılmasını içeren IO (2) modellerini kullanarak birim kök analizleri geliştirmiş söz konusu modellerin kullanımı sonunda kamu harcamaları zaman serisi kullanılarak elde edilen değerler ve kırılma yılları Eviews 9.5 paket programı yardımıyla hesaplanmıştır. Perron (1997) birim kök testleri 1 numaralı, 3 numaralı ve 4 numaralı modeller kullanılarak tahminlenmiş ve modeller sırasıyla IO(1), AO ve IO(2) olarak adlandırılmıştır.

Model A: Inovation Outliner Model (IO1)

$$Y_t = \mu + \theta DU_t + \beta t + \delta D(T_B)_t + \alpha Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k c_i \Delta y_{t-i} + u_t \quad (6)$$

Model B: Additive Outliner Model (AO)

$$\tilde{y}_t = \alpha \tilde{y}_{t-1} + \sum_{i=1}^k c_i \Delta \tilde{y}_{t-1} + u_t \quad (7)$$

Model C: Sabit ve Eğim Değişimini İçeren Model (IO2)

$$Y_t = \mu + \theta DU_t + \beta t + \gamma DT_t + \delta D(T_B)_t + \alpha Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k c_i \Delta y_{t-i} + u_t \quad (8)$$

Model tahminleri sonucunda içsel olarak bulunan kırılma yılları ve birim kökün varlığının sınanması sonuçları Tablo-1'de verilmiştir. Tablo-1'e göre Perron testleri sonucuna göre k gecikme uzunluğu değerleri F-istatistiği göz önünde bulundurularak otomatik olarak belirlenmiştir. AO model için gecikme

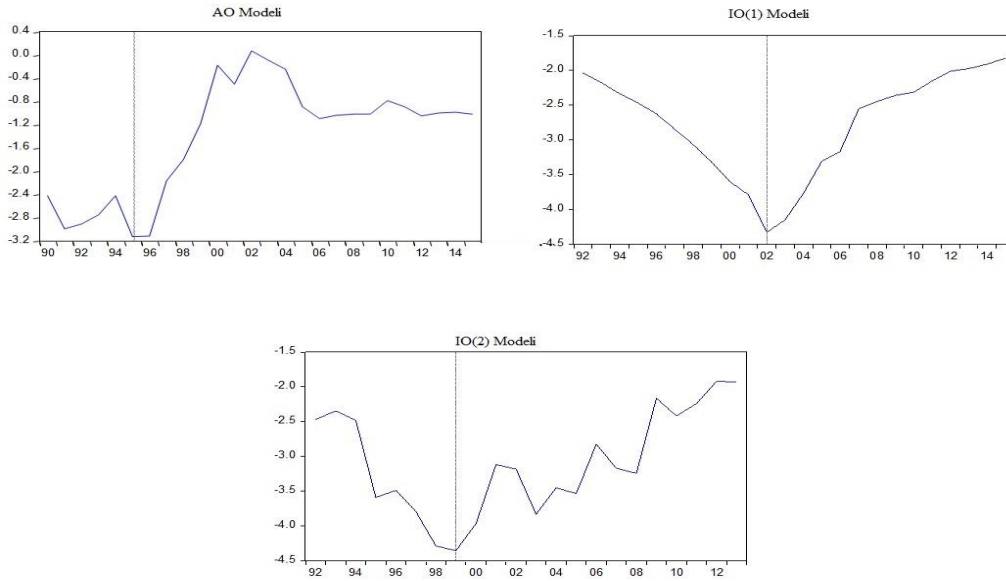
uzunluğu 0 olarak belirlenmişken, IO (1) ve IO (2) modelleri için gecikme uzunlukları 3 olarak belirlenmiştir. İçsel olarak belirlenen kırılma yılları AO model için 1995, IO (1) modeli için 2002 ve IO (2) modeli için 1999 yılı olarak Dickey Fuller t-istatistiğini minimize eden yıllar olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 1: Perron (1997) Birim Kök Test Sonuçları

Model	t-istatistik değeri	Kırılma Yılı
AO	-3.118720	1995
IO(1)	-4.326619	2002
IO(2)	-4.351892	1999

Not: AO modeli için %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyleri için kritik değerler sırasıyla; -5.71, -5.17 ve -4.89'dur. IO (1) modeli için %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyleri için kritik değerler sırasıyla; -5.06, -4.52 ve -4.26'dır. IO (2) modeli için %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyleri için kritik değerler sırasıyla; 5.71, -5.17 ve -4.89'dur.

Modeller için elde edilen yıllara göre Dickey Fuller t-istatistiği değerleri ve değerlerin minimize edildiği kırılma yılları Şekil-2'de gösterildiği gibidir.

Şekil 2: Perron (1997) Kırılma Yılları

Birim kök sınaması açısından her üç model için boş hipotez olan birim kök varlığı durumu %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde reddedilememekte, %10 anlamlılık düzeyinde sadece IO (2) modeli için birim kök varlığı reddedilmektedir.

Çalışma çerçevesinde göz önünde bulundurulanan dönem Türkiye ekonomisi açısından birden çok yapısal değişikliğin varlığını içerebilecek bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Türkiye ekonomisinin iç dinamiklerinin neden olduğu birçok kriz ve Dünya ekonomisinde meydana gelen ve Türkiye ekonomisi dinamikleri açısından etki gösteren krizler olmasının yanı sıra söz konusu dönemde birçok hükümette görev almıştır. Bu durum krizler yoluyla veya hükümet politikalarında değişimin etkisi ile kamu harcamalarının söz konusu dönemde birden çok kırılma içermesi görüşünü ön plana çıkarmaktadır. Bu anlamda çoklu yapısal kırılmaları ele alan Bai ve Perron (1998, 2003a) (BP) yapısal kırılma testleri kamu harcaması verileri için uygulanmıştır.

BP kırılma testleri çerçevesinde Bai ve Perron tarafından önerildiği şekliyle öncelikle kırılmanın var olup olmadığı hakkında bilgi vermesi açısından çift maksimum testleri kullanılmıştır. Çift maksimum testleri sonucunda elde edilen bulgular Tablo-2'de verildiği gibidir. Çift maksimum test sonuçları sonunda seride birden fazla yapısal kırılmanın olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 2: UDmax ve WDmax Test İstatistiği Sonuçları

UDmax tarafından belirlenen kırılma sayısı			3	
WDmax tarafından belirlenen kırılma sayısı			5	
Kırılma Sayısı	F-istatistik değeri	Ölçeklendirilmiş F-istatistik değeri	Ağırlıklı F-istatistik değeri	Kritik Değer
1*	50.34503	100.6901	100.6901	11.47
2*	45.99389	91.98779	108.2154	9.75
3*	111.3441	222.6881*	305.5303	8.36
4*	88.97156	177.9431	283.8675	7.19
5*	100.8686	201.7372	395.5430*	5.85
UdMax Kritik Değeri	11.70	WDMax Kritik Değeri		12.81

*0.05 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır.

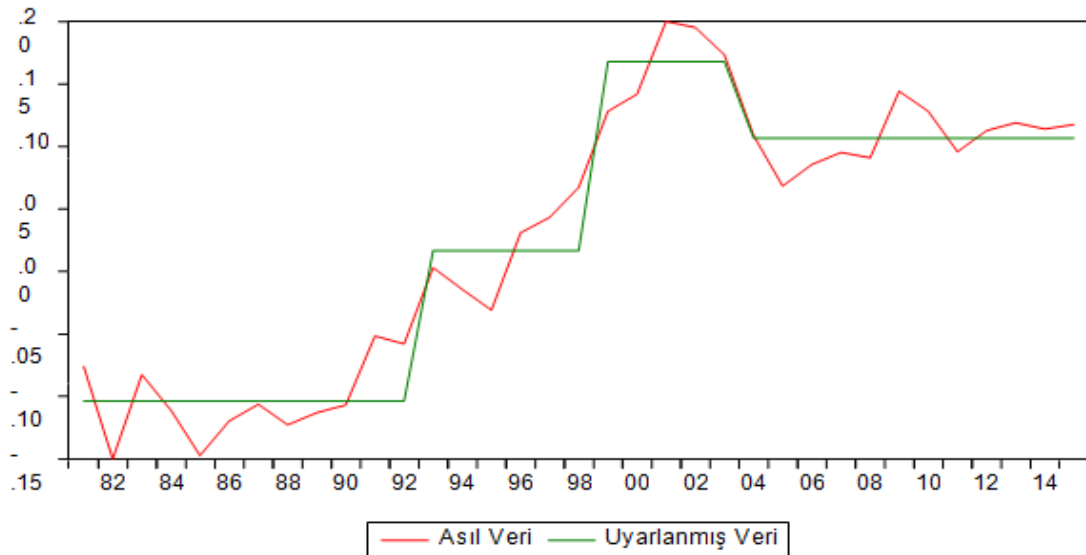
Not: Kritik Değerler Bai-Perron (2003b) çalışmasında verilen kritik değerlerdir.

Tablo-3'de bu aşamada LWZ bilgi kriteri kullanılarak 1981-2015 yılı arasında kamu harcamaları serisinde meydana gelen yapısal kırılmalar içsel olarak tahmin edilmeye çalışılmaktadır.

Tablo 3: BP Yapısal Kırılma Testi Sonuçları

Kırılma Sayısı	Schwarz Kriteri Değeri	LWZ Kriteri Değeri	Kırılma Dönemleri
0	-2.096640	-2.046643	-
1	-3.675107	-3.522469	1996
2	-4.031778	-3.772584	1991-1998
3*	-4.222914*	-3.852709*	1993-1999-2004
4	-4.117361	-3.631031	1993-1999-2004-2009
5	-3.979828	-3.371438	1988-1993-1999-2004-2009

Tablo-3'de görüldüğü gibi BP yapısal kırılma testi sonuçlarına göre kamu harcamaları serisinde söz konusu dönem içinde LWZ ve Schwarz kriterleri çerçevesinde içsel olarak belirlenen 1993, 1999 ve 2004 yılları olmak üzere 3 yapısal kırılmanın var olduğu ortaya çıkmaktadır. Kırılma sayısı maksimum 5 kırılma olabilecek şekilde değerlendirilmiş ve elde edilen Schwarz bilgi kriteri ve LWZ bilgi kriteri değerlerinin minimum olduğu nokta olan 3 kırılma düzeyi olarak seçilmiştir. Söz konusu kırılmalar Şekil-3'de gösterildiği gibidir.

Şekil 3: BP Yapısal Kırılma Testi Sonuçları

1993 ve 1999 yıllarındaki kırılmalar kamu harcamaları serisinin kırılma öncesi döneme göre artarak daha yüksek bir düzeyde gerçekleştiğini göstermektedir. 2004 yılında meydana gelen kırılma sonrasında ise kamu harcamaları serisinin daha düşük seviyelere doğru hareket ettiği görülmektedir.

1993 yılında meydana gelen kırılma sonucunda kamu harcamaları 1993 öncesi döneme göre daha yüksek düzeyde gerçekleşmektedir. 1993 yılında meydana gelen kırılma 1994 krizi öncesi gerçekleşmesi açısından Peacock-Wiseman sıçrama tezi çerçevesinde önem arz etmektedir. Toplumsal anlamda olağanüstü durumlarının kamu harcamalarında sıçrama meydana getireceği görüşü üzerinden hareketle 1993 yılı; 1994 krizine götüren dinamikleri taşıması açısından sıçramanın yaşandığı dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kırılmaların yaşandığı dönemde kamu harcamalarının dağılımı önem arz etmektedir. Türkiye ekonomisinde 1990-1994 yılları arasında kamu harcamalarının dağılımı Tablo-4'de verilmiştir.

Tablo 4: Ekonomik Tasnife Göre Kamu Harcamalarının GSYİH'ya Oranı 1990-1994 (%)

	1990	1991	1992	1993	1994
Cari	6,7	7,8	8,5	8,3	7,1
Yatırım	1,3	1,4	1,3	1,4	1,0
Transfer	4,7	6,2	5,3	8,5	9,2
Faiz Harcamaları	2,6	2,8	2,7	4,4	5,7
Faiz Dışı Harcamalar	10,1	12,5	12,3	13,8	11,5

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı (2015).

1990 sonrası kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı cari, yatırım ve transfer harcamaları özelinde incelendiğinde 1992 yılından 1993 yılına geçildiğinde cari harcamalarda küçük oranda bir daralma, yatırım harcamalarında küçük oranda bir genişleme görülmesine karşın transfer harcamalarında sıçrama gözlemlenmektedir. Transfer harcamalarında meydana gelen bu sıçramanın ana kaynağını ise faiz harcamaları oluşturmaktadır. 1988-1993 arası dönem değerlendirildiğinde kamu kesiminin borçlanma gereğinin milli gelire oranının %5 seviyelerinden %12 seviyelerine tırmandığı gözlemlenmektedir. Faiz yükümlülüklerinin ek borçlanma ile karşılanması ise Ponzi finansmanı olarak adlandırılan borç tuzağının derinleşmesine neden olmuştur (Boratav, 2015; 179). Bu durum faiz ödemelerinde meydana gelen sıçramayla da kendini göstermektedir. 1994 krizi sonrasında uygulanan önlem paketi sonrasında kamu harcamalarının GSYİH'ya oranında kısa süreli bir daralma gözlemlenmesine karşın 1995 sonrasında söz konusu oran artmaya devam etmiştir. Bu durum Peacock-Wiseman sıçrama tezinde işaret edildiği üzere kamu harcamaları için yeni bir seviye oluşturmuştur.

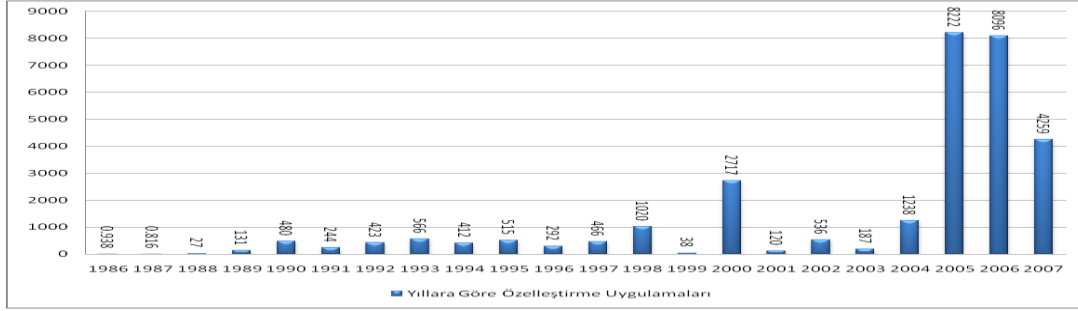
BP testi uygulaması sonucunda elde edilen ikinci yapısal kırılma olan 1999 yılı ise 1993 yılı gibi kriz sonrası dönem olmasının yanı sıra Büyük İstanbul depreminin yaşandığı yıl olması açısından da ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda 1999 yılındaki kırılmanın arka planında iki toplumsal çalkantının olduğu görülmektedir. 1999 yılında meydana gelen kırılma kamu harcamalarının GSYİH içindeki payının 1993-1998 dönemine göre sıçrama yaptığını göstermektedir. Türkiye ekonomisinde 1995-1999 yılları arasında kamu harcamalarının dağılımı Tablo-5'de verilmiştir. Alt harcama kalemleri göz önünde bulundurulduğunda kırılmanın ana kaynağının yine transfer harcamaları kaleminden oluştuğu görülmektedir. Transfer harcamalarında meydana gelen bu artışın en büyük etkeni ise faiz harcamalarında meydana gelen artış olarak görülmektedir. 1999 yılı Türkiye ekonomisi açısından kriz olmamasına karşın istikrar programı uygulanan bir dönem olması açısından önem arz etmektedir. Bu durum krize neden olabilecek istikrarsızlıkların söz konusu dönemde varlığına işaret etmektedir. Nihayetinde programın uygulanması aşamasında yaşanan aksaklıklar ve birikimli olarak gelen sorunlar program dâhilinde belirtilen sürenin sonuna gelmeden 2000 yılı Kasım ayında bir kriz doğmasına neden olmuştur. Sonuç olarak 1999 yılında kamu harcamalarında meydana gelen sıçrama Peacock-Wiseman sıçrama tezini destekler niteliktedir.

Tablo 5: Ekonomik Tasnife Göre Kamu Harcamalarının GSYİH'ya Oranı 1995-1999 (%)

	1995	1996	1997	1998	1999
Cari	6,2	6,5	7,2	7,4	8,8
Yatırım	0,9	1,2	1,5	1,4	1,5
Transfer	9,3	12,2	11,9	13,4	16,6
Faiz Dışı Harcamalar	10,9	12,3	14,7	13,4	16,6
Faiz Harcamaları	5,5	7,5	5,9	8,8	10,2

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2015.

BP yapısal kırılma testi sonucunda elde edilen üçüncü kırılma dönemi olan 2004 yapısal kırılma yılı ise 1993 ve 1999 yılında meydana gelen kırılmalardan kırılmanın yönü doğrultusunda ayrılmaktadır. 2004 yılı ile birlikte kamu harcamalarının GSYH içindeki payı kendisinden önceki döneme göre daha düşük bir seviyeye gerilemiştir. Yaşanan gerilemenin nedeni ise kamunun ekonomi içindeki rolünde meydana gelen değişim olarak ön plana çıkmaktadır.

Şekil 4: Yıllar İtibariyle Özelleştirme Uygulamaları (Milyon \$)

Kaynak: T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 2008: 33.

Bu anlamda 2004 yılı sonrası süreç yıllarca uygulanma aşamasına geçilemeyen özelleştirmelerin gerçekleştirilmeye başlandığı dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye ekonomisinde 1986-2007 yılları arasındaki özelleştirme uygulamaları Şekil-4'da görülmektedir. Şekil-4'de görüldüğü gibi 1986 yılından itibaren özelleştirme uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda 2000 kriz yılında gerçekleştirilen özelleştirme uygulaması göz ardı edildiğinde yatay bir seyir gözlemlenmektedir. 2004 yılından itibaren ise özelleştirme uygulamaları artış eğilimine girmiştir. Bu anlamda kamu harcamalarının GSYH içindeki payının azalmaya başladığı dönem ile özelleştirme uygulamalarında meydana gelen artış dönemi uyumaktadır. Özelleştirme uygulamaları ile birlikte kamunun elde ettiği gelirin artması aynı zamanda kamu kesimi borçlanma gereğinin düşmesi sonucunu doğurmaktadır. 2004 sonrası dönem borçlanma gereğinin düşmesinin yanı sıra kamunun daha uygun faiz oranlarıyla borçlanmasının da gerçekleştiği dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu anlamda daha önceki kırılma dönemlerinde ortaya çıkan faiz harcamalarındaki sıçrama faiz oranlarındaki düşüş ve özelleştirme sonrası düşen kamu kesimi borçlanma gereği ile birlikte gerilemektedir. Türkiye ekonomisinde 2000-2004 yılları arasında kamu harcamalarının dağılımına da Tablo-6'da yer verilmiştir.

Tablo 6: Ekonomik Tasnife Göre Kamu Harcamalarının GSYH'ya Oranı 1999-2004 (%)

	2000	2001	2002	2003	2004
Cari	8,2	8,5	8,7	8,5	8,0
Yatırım	1,7	2,0	2,4	1,6	1,4
Transfer	18,4	23,3	22,3	20,8	17,6
Faiz Dışı Harcamalar	15,9	16,7	18,6	18,0	16,8
Faiz Harcamaları	12,3	17,1	14,8	12,9	10,1

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2015.

Tablo-6'da da görüldüğü gibi özelleştirme uygulamalarının yanı sıra yapısal kırılma yılı olan 2004 yılı kamu harcamalarının GSYH içindeki payı ekonomik tasnif esasına göre alt kalemler göz önünde bulundurulduğunda transfer harcamalarının payında dikkate değer bir azalma meydana geldiği

gözlemlenmektedir. Transfer harcamaları içerisinde yer alan faiz harcamalarında meydana gelen düşüş bu durumun ana kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Kamu ekonomisinin borçlanma yapısında değişime gidildiği bir dönem olarak öne çıkan 2004 sonrası anlayış kamu ekonomisinin piyasadan daha uygun faiz koşullarıyla borçlanıldığı ve yıllardır süre gelen faiz harcamalarının kamu harcamaları içerisindeki payının düştüğü bir dönem olarak görülmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Ekonomik sistem içerisinde devlet kamu harcamaları ve vergi geliri elde etme yollarıyla piyasa sisteminde oluşacak dengeyi etkileme ve oluşan çıktının ekonomik aktörlerce bölüşüm yapısına etki edebilme gücüne sahiptir. Devlet tarafından gerçekleştirilen kamu harcamaları gerek devletin devamlılığını sürdürebilecek faaliyetlerin yerine getirilmesi amacıyla kullanılması, gerek etkin kaynak dağılımının sağlanmasına hizmet etmesi açısından önemli bir maliye politikası aracı olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik sistemlerin ayrımı göz önünde bulundurulduğuna devletin varlığı ve ağırlığı üzerinde durulan önemli hususlar arasında sayılmaktadır. Uygulanan ekonomik sistem ya da kalkınma düzeyleri fark etmeksizin bütün dünya ekonomilerinde devletin ekonomi içerisinde bir aktör olarak varlığı ve ekonomik ilişkilere etkisi yadsınamaz düzeydedir. Bu durum devlet aktörünün kullandığı politika araçlarının incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Türkiye ekonomisi açısından kamu harcamalarının yapısı dikkate alındığında transfer harcamalarının payının fazlalığı ön plana çıkmaktadır. Denk bütçe çarpanı göz önünde bulundurulduğunda bu durum yapılan harcamanın kendi büyüklüğü ile sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu anlamda kamu harcamalarından ziyade arz yönlü iktisat politikaları uzun süreli büyüme trendinin sağlanması anlamında öne çıkmaktadır.

Genel olarak kırılma dönemleri göz önünde bulundurulduğunda kriz dönemlerinin bir toplumsal çalkantı dönemi olarak kamu harcamaları düzeyini artırdığı ve bunun yanı sıra politika uygulayıcılarının kararlarının da kamu harcamalarının değişiminde etkin rol oynayacağı ortaya konmaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen bulguların değerlendirilmesi ile birlikte faiz harcamalarındaki değişim ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda kamu harcamaları alt kalemlerinden biri olan faiz harcamalarında meydana gelen kırılmaların saptanması durumunda faiz harcamalarının kamu harcamalarındaki kırılmanın öncül bir göstergesi olup olmadığı başka çalışmaların konusu olabilecektir. Ayrıca kamu harcamalarının sıçrama döneminde kamu gelirlerinin kaynakları olan vergi gelirleri serisi ve borçlanma sonucunda elde edilen gelir serisinin incelenmesi ve kamu harcamalarında meydana gelen sıçrama dönemleri ile karşılaştırılması sonucunda kamu harcamalarında meydana gelen sıçramanın hangi gelir kaynağının artışı neticesinde ortaya çıktığı belirlenebilecektir.

Çalışmada Türkiye ekonomisi açısından 1980 askeri darbesi sonrasında gelişen liberalleşme eğilimlerini barındıran 1981-2015 yılları arasında Peacock-Wiseman Sıçrama tezi göz önünde bulundurularak kırılmaların gerçekleştiği dönemler BP çoklu yapısal kırılma testi yardımıyla tespit edilmiştir. Türkiye ekonomisinin yaşadığı iki büyük kriz olma özelliğini taşıyan 1994 ve 2000 yılları öncesinde, 1993 ve 1999 yıllarında iki kırılma dönemi tespit edilmiştir. Buna ek olarak 2004 yılında diğer iki kırılmanın aksine düşüş yönlü bir kırılma saptanmıştır. Bu durum 2004 yılıyla birlikte maliye politikası aracı olan kamu harcamaları açısından yeni bir dönemin başladığını işaret etmektedir. Ayrıca 2004 yılında gerçekleşen kırılma kamu harcamalarının görünüşte sürekli artışının gerçekleşmesine karşın gerçekte bir artış olmayabileceğini ve azalma yönlü bir eğilime girebileceğini göstermesi açısından önemlidir. Ulaşılan sonuçlar itibarıyla çalışmamızın literatüre katkısı Peacock- Wiseman tezini destekler niteliktedir. Literatürde yapılan Peacock ve Wiseman (1961), Gupta (1967), Henrekson (1990), Henry ve Olekalns (2010), Efobi ve Osabuohien (2012), Akbulut (1993), Şanlısoy ve Sunal (2016) yaptıkları çalışmalara paralellik göstermektedir. Bird (1972), Nagarjan (1979), R.A. Musgrave ve P.B. Musgrave (1989) tarafından yapılan çalışmalar ise Peacock-Wiseman tezini eleştirip, Wagner Kanunu destekledikleri için bu çalışmalardan farklı örtüşmeyen nitelik taşımaktadırlar.

Kaynakça

Akbulut, E. Y. (1993). “*Harcamaların Sıçramalı Artışı Tezi: Askeri Darbelerin Kamu Harcamalarının Artış Trendi Üzerindeki Etkileri*”, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Dergisi, sayı: 35, s. 245-259.

- Bai, J. ve Perron, P. (2003a). “*Computation and Analysis of Multiple Structural Change Models*”, Journal of Applied Econometrics, 18 (1): 1-22.
- Bai, J. ve Perron, P. (2003b). “*Critical Values for Multiple Structural Change Tests*”, The Econometrics Journal, 6 (1): 72-78.
- Bai, J. ve Perron P. (1998). “*Estimating and Testing Linear Models with Multiple Structural Change*”, Econometrica, 66 (1): 47-78.
- Bai, J. ve Perron, P. (2004). Multiple Structural Change Models: A Simulation Analysis. Econometric Essays, D. Corbea, S. Durlauf ve B. E. Hansen, (ss. 212-237). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bird, R. M. (1972). “*The Displacement Effect: a Critical Note*”, Finanzarchiv / Public Finance Analysis, 30 (3): 454-463.
- Boratav, Korkut. Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009, 20. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2015.
- Edizdoğan, Nihat, Çetinkaya, Özhan ve Gümüş, Erhan. Kamu Maliyesi, Bursa, Ekin Yayınevi, 2011.
- Efobi, U., ve Osabuohien, S. (2012). “*Government Expenditure in Nigeria: an Examination of Tri-theoretical Mantras*”, Journal of Economic and Social Research, 14 (2): 27-52.
- Goffman, I. J. ve Mahar D. J. (1971). “*The Growth of Public Expenditures in Selected Developing Countries: Six Caribbean Countries, 1940-65*”, Public Finance, 26 (1): 57-74.
- Gupta, S.P. (1967). “*Public Expenditure and Economic Growth: a Time-Series Analysis*”, Public Finance, 22 (4): 423-461.
- Henrekson M. (1990). “*Peacock and Wiseman's Displacement Effect: a Reappraisal and a New Test*”, European Journal of Political Economy, 6 (3): 245-260.
- Henry O. ve Olekalns N. (2010). “*Peacock and Wiseman's Displacement Hypothesis: Some New Long-Run Evidence for the UK*”, Applied Economics, 42 (11): 1455-1460.
- Kutbay H. ve Gerede C. (2019). “*Sıçrama Tezinin Türkiye’de Geçerliliği: Darbeler Bakımından Bir Analiz*”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (2): 1575-1990.
- Musgrave Richard A. ve Musgrave Peggy. Public Finance in Theory and Practice, (50th ed.), New York, McGraw-Hill Book Company, 1989.
- Nadaroğlu, Halil. Kamu Maliyesi Teorisi, İstanbul, Beta Yayın Dağıtım, 1996.
- Nagarajan P. (1979). “*Econometric Testing of the 'Displacement Effect' Associated with A 'Non Global' Social Disturbance in India*”, Public Finance, 34 (1): 110-111.
- Peacock, Alan T. ve Wiseman, Jack. The Growth of Public Expenditure in the United Kingdom, Princeton, Princeton University Press, 1961.
- Perron, P. (1989). “*The Great Crash, the Oil Price Shock and the Unit Root Hypothesis*,” Econometrica 57 (6): 1361-1401.
- Perron, P. (1997). “*Further Evidence on Breaking Trend Functions in Macroeconomic Variables*”, Journal of Econometrics, 80 (2): 355-385.
- Rosen, Harvey. Public Finance, Chicago, Irwin, 1995.
- Sandfor, Cedric Thomas. Economics of Public Finance: An Economic Analysis of Government Expenditure and Revenue in the United Kingdom, Third Edition, United Kingdom, Pergamon Pres, 1992.
- Şanlısoy, S. ve Sunal, O. (2016). “*Kamu Harcamaları-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 7 (17): 102-122.
- T. C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (2008), Stratejik Plan 2009-2013, Ankara.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2015), Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, T.C. Kalkınma Bakanlığı, [Online] Mevcut: <<http://www.kalkinmabakanligi.gov.tr>>, [Erişim tarihi: 21.03.2016].
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) (2016), [Online] Mevcut: <<http://www.evds.tcmb.gov.tr>>, [Erişim tarihi: 13.02.2016].